

BYCHOVCO KRONIKA

Pasakojimas apie Šventaragį

[...] Ir ponai gedėjo savo gimtojo valdovo¹, ir pasiėmė sau valdovu Šventaragį², Kentauro herbo, Lietuvos ir Žemaičių kunigaikščio Utenio sūnų. Šventaragiui neilgai pabuvus Naugarduko bei rusų miestų kunigaikščiu, mirė jo tėvas Utenis, Lietuvos ir Žemaičių didysis kunigaikštis.

[Ir jo sūnus Šventaragis po savo tėvo mirties tapo Lietuvos ir Žemaičių, ir Naugarduko, ir Rusų kunigaikštystės kunigaikščiu³. Ir Šventaragiui gimė sūnus Skirmantas.

Ir pasirinko didysis kunigaikštis Šventaragis labai gražią vietą girioje prie Neries upės, kur Vilnios upė įteka į Nerį, ir prašė savo sūnų Skirmantą⁴, idant toje vietoje būtų įtaisyta ugniavietė, kurioje jį mirusį sudegintų.

Ir įsakė savo sūnui, kad po jo mirties visi Lietuvos kunigaikščiai ir žymiausi bajorai būtų deginami toje vietoje, kur jis bus sudegintas, ir kad jau niekur kitur mirusiųjų palaikai nebūtų deginami, tik tai ten, nes iki tol mirusiųjų kūnus degindavo toje vietoje, kur kas būdavo miręs. Ir davęs tais žodžiais nurodymą savo sūnui Skirmantui, didysis kunigaikštis Šventaragis mirė.

Apie didįjį kunigaikštį Skirmantą. Po savo tėvo valdyti didžiąją Lietuvos ir Žemaičių ir Rusų kunigaikštystę liko didysis kunigaikštis Skirmantas.

Ir pagal savo tėvo įsakymą toje vietoje, Vilnios upės žiotyse, kur [ji] įteka į Nerį, įtaisė ugniavietę, ir ten savo tėvo kūną sudegino, ir jo žirgą, ant kurio jodinėdavo, ir jo drabužius, kuriais vilkėdavo, ir jo mylimą [vergą], kuriam jis buvo malonus, ir sakalą, ir jo kurtą.

Nuo to laiko Lietuvos didieji kunigaikščiai⁵, jų palaikai, toje vietoje buvo deginami, dėl to ši vieta nuo tų laikų praminta Šventaragiu (*Швентарога*)⁶ pagal to didžiojo kunigaikščio vardą.

Ir jeigu kurio nors lietuvių kunigaikščio arba didiko kūną degindavo, tai prie jo dėdavo lūšies ar lokio nagus. Mat tikėjo, kad ateisianti teismo diena, ir vaizdavosi, kad ateisias dievas, kuris, ant aukšto kalno sėdėdamas, teisiąs gyvuosius bei mirusiuosius. O į tą kalną be tų lūšies ar lokio nagų būsią sunku įkopti. Ir dėl to prie jų dėdavo tuos nagus, su kuriais jie turėsią įkopti į tą kalną ir stoti į Dievo teismą.

Ir nors buvo pagony, bet visuomet taip įsivaizduodavo ir tikėjo vieną Dievą ir kad būsianti Paskutinio teismo diena, ir tikėjo mirusiųjų prisikėlimą ir vieną Dievą, ateisiantį gyvųjų ir mirusiųjų teisti.

Ir paskui valdė didysis kunigaikštis Skirmantas⁷, ir paliko du sūnus – Trobių ir Giliginą⁸. Ir tuomet Trobius tapo Žemaičių žemės kunigaikščiu, o Giliginas – Lietuvos ir Rusų žemės. Ir Giliginas viešpatavo ilgus metus, ir [paskui] mirė. Po jo ėmė viešpatauti jo sūnus Romanas. [...] Ir mirus

¹ *Bychovco kronikoje* kalbama apie Mindaugo sūnaus Vaišvilko mirtį, o Platesniojo sąvado visuose nuorašuose – apie Rimgaudo mirtį ir jo gedėjimą.

² Šventaragio vardas buvo vartojamas XV amžiaus pabaigoje, matyt, ir XVI amžiaus I ketvirtyje – Platesniojo sąvado bei *Bychovco kronikos* rašymo laiku. Lietuvos Metrikos dokumentuose 1486 06 24 minimas Šventaragis, didžiojo kunigaikščio Kazimiero tarnas ar pareigūnas, o 1493 07 02 – Vaitiekus, Šedbaro sūnus, Šventaragis [...].

³ Šiuo sakiniu prasideda Platesniojo sąvado Raczyńskių (Račynsių) nuorašo tekstas, kuriuo užpildoma spraga, esanti *Bychovco kronikoje*.

⁴ Kai kuriuose Platesniojo sąvado nuorašuose (Krašińskių, Archeologijos draugijos, Jevrejinovo) čia vietoj Skirmanto ar Skirimanto yra Girmantas (*Kgirmont, Kgormont, Kgirment*).

⁵ Po šių žodžių kai kuriuose Platesniojo sąvado nuorašuose (Krašińskių, Archeologijos draugijos, Jevrejinovo, Olševo, Rumiancevo) yra žodis „bajorai“.

⁶ Čia baigiasi įdėtas į *Bychovco kronikoje* esančią spragą tekstas, paimtas iš Platesniojo sąvado Raczyńskių nuorašo. Šventaragio pieva šalia Vilniaus Žemutinės pilies minima 1738 metų dokumente: „einant iš [Žemutinės] pilies mūrų, greta pilies kiemo – šienaujama pieva Šventaragis, už kurios – p. Kazlausko sklypas“ [...].

⁷ Platesniojo sąvado nuorašuose po šio žodžio pasakojama apie latvių įsiveržimą į Žemaitiją.

⁸ *Giliginas* – Platesniojo sąvado nuorašuose patikimiau: Galiginas (*Kolikgin*). XV ir XVI amžiuje Lietuvoje yra buvę bajorų Galiginų.

Romanui, kunigaikščiu tapo jo vyriausias sūnus Narimantas⁹. Ir jis įkūrė Kernavės miestą, ir perkėlė sostinę iš Naugarduko į Kernavę, ir ėmė valdyti ir vadintis didžiuoju Naugarduko, Lietuvos ir Žemaičių kunigaikščiu. O jo brolis Daumantas liko savo tėviškėje Utenoje ir pasivadino Utenos kunigaikščiu¹⁰. O trečias jo brolis, Giedrius, įkūrė miestą ir praminė jį pagal savo vardą Giedraičiais¹¹.

O ketvirtas brolis, Alšys, persikėlė per Neries upę ir aptiko gražų kalną tarp kalnų palei Vilnią, už mylios nuo jos žiočių, kur [ji] įteka į Nerį priešais Rokantiškes, ir įkūrė miestą, kurį pagal savo vardą pavadino Alšėnais¹². Ir neilgai ten išbuvo, ir jodindamas iš ten medžioti į girią už dešimties mylių nuo to savo miesto, aptiko gražų kalną¹³, aplink kurį plytėjo lygumos ir kuris buvo pilnas gėrybių. Ir jam ten patiko, ir jis ten apsigyveno, ir ant to kalno, prie Karoblio¹⁴ upės, įkūrė miestą, ir atsikėlė iš ten, ir ėmė viešpatauti, ir pasivadino Alšėnų kunigaikščiu¹⁵.

O penktas brolis, Traidenis, gyveno pas savo brolių didįjį kunigaikštį Narimantą¹⁶. Ir didysis kunigaikštis Narimantas sužinojo, kad jotvingių kunigaikščiai yra išmirę, o jų žmonės gyvena be valdovo¹⁷. Ir kunigaikštis Narimantas išžygiavo prieš juos, ir jie, nesipriešindami jam, pasidavė ir jam nusilenkė. Ir tapęs jų valdovu bei juos palenkęs, atidavė juos kaip duoklę¹⁸ savo broliui Traideniui¹⁹.

Ir didysis kunigaikštis Traidenis aptiko prie Bebro upės²⁰ gražų kalną, ir jam tenai labai patiko, ir įkūrė miestą, ir pavadino jį Raigardu²¹, ir ėmė vadintis Jotvingių bei Dainavos kunigaikščiu. [...]

Vertė Rimantas Jasas

Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai, t. 2: XVI amžius, sudarė Norbertas Vėlius, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2001, p. 380–381.

⁹ *Narimantas* – tikrai žinomas Narimantas – tai Gedimino sūnus (m. 1348 02 02). Jis buvo Pinsko kunigaikštis.

¹⁰ Istorinis Daumantas (m. 1299 05 27) buvo Našios, vėliau Pskovo kunigaikštis.

¹¹ Kai kuriuose Platesniojo sąvado nuorašuose (Archeologijos draugijos, Rumiancevo) šio sakinio nėra.

¹² *Rokantiškės, Alšėnai* – kalbama apie Rokantiškes prie Naujosios Vilnios. Ten aukštumoje, kairiajame Vilnios krante tebėra mūrinės pilies griuvėsiai. Apie jos pirmąjį pavadinimą, ryšį su kunigaikščiais Alšėniškiais (Galšiškiais) ir su Alšėnais (Gaišia) stoka žinių. Šiuo metu žinomi tik vieni Alšėnai (*Golšany*, Baltarusija, Ašmenos raj.).

¹³ Piliakalnis, esantis už 1,5 km nuo dabartinių Alšėnų, Alšėnų-Krėvos vieškelio dešinėje pusėje.

¹⁴ Karoblio upelis išteka iš Alšėnų piliakalnio pašlaičių. Prie to upelio, prie Alšėnų-Ašmenos kelio, yra panašaus pavadinimo kaimas – Korabai. 1444 metų dokumente upelis vadinamas Rokabliu. Lietuviškas upelio vardas – Leilupis.

¹⁵ Alšėnų kunigaikščių giminė iš dokumentų žinoma tik nuo XVI amžiaus pabaigos.

¹⁶ Istorinis Traidenis buvo Lietuvos kunigaikštis nuo 1269 ar 1270 iki 1282 metų. Patikimi šaltiniai (*Ipatijaus metraštis*) sako, kad jis tikrai turėjo keturis brolius, bet jų vardai kitokie: Borza, Lesis, Svelkenis ir Sirputis.

¹⁷ Platesniojo sąvado Krasinskių ir Jevrejinovo nuoraše kiek kitaip: „kad Dainavos-Jotvingių girioje gyvena žmonės, o valdovo neturi.“

¹⁸ Platesniojo sąvado nuorašuose – „kaip valdą“ („za udel“).

¹⁹ Jotvingių politinis organizmas galutinai buvo sunaikintas ne iki Traidenio, kaip išeitų pagal *Bychovco kroniką*, bet 1278–1283 metais dėl kryžiuočių antpuolių, t. y. baigiantis Traidenio valdymui Lietuvoje. Tikrai žinoma, kad Traidenis priėmė bėgančius nuo kryžiuočių jotvingius ir prūsus, kurdino juos Gardine, Slonime.

²⁰ *Bebras* – jotvingių krašto upė, Narevo intakas.

²¹ *Raigardas* – 1253 metais sunaikinta jotvingių pilis, kuri stovėjo ne prie Bebro upės, o Raigardo ežero pusiasalyje (dabar Lenkija, apie 24 km į pietvakarius nuo Augustavo). Platesniojo sąvado ir *Bychovco kronikos* versija, kad Raigardą įkūręs Traidenis, gali remtis *Ipatijaus metraščio* pasakojimu apie 1256–1257 metų Haličo-Voluinės kunigaikščio Danieliaus (Danijilo) Romanovičiaus žygį prieš jotvingius, kurio metu jis, jodamas per ežerą, matęs pakrantėje gražų kalną ir ant jo pilį Raigardą.